

ZESPÓŁ SZKÓŁ MUZYCZNYCH IM. CZESŁAWA NIEMENA

WE WŁOCŁAWKU

**PROGRAM NAUCZANIA PRZEDMIOTU
FORTEPIAN DODATKOWY**

DRUGI ETAP EDUKACYJNY:

PAŃSTWOWA SZKOŁA MUZYCZNA II STOPNIA
(WYDZIAŁ INSTRUMENTALNY)

Opracowanie: Jacek Szczepański

Włocławek 2012

Program nauczania dla przedmiotu fortepian dodatkowy przeznaczony jest dla drugiego etapu edukacyjnego - dla uczniów Państwowej Szkoły Muzycznej II stopnia Zespołu Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku. Nie obejmuje on wydziału wokalnego oraz uczniów klasy organów.

Został opracowany w oparciu o następujące akty prawne:

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego w publicznych szkołach artystycznych (Dz.U. 2011 Nr 15, poz. 70)

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 lutego 2011 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkołach artystycznych programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników dla szkół artystycznych (Dz. U. 2011 Nr 52, poz. 268)

Autor programu: Jacek Szczepański

Wstęp

Niniejszy program nauczania dla przedmiotu *fortepian dodatkowy* został opracowany w oparciu o obowiązujące akty prawne oraz w zgodzie ze statutem szkoły. Zawiera cele edukacyjne i materiał nauczania. Określa umiejętności jakie uczeń powinien nabyć w wyniku uczestniczenia w zajęciach a także samodzielnej pracy przy instrumencie. Program precyzuje kryteria oraz formy oceniania. Znajduje się w nim orientacyjny wybór literatury przedmiotu odzwierciedlający cele kształcenia. Zróżnicowanie utworów pod względem stopnia trudności umożliwia dobór repertuaru pod kątem indywidualnych potrzeb, możliwości i umiejętności ucznia. Jest to szczególnie ważne, gdyż w grupie uczniów szkoły muzycznej II stopnia znajdują się osoby bez przygotowania muzycznego. Większość jednak stanowią osoby, które ukończyły dwuletni *kurs fortepianu dodatkowego* w szkole muzycznej I stopnia.

Ponadto przedmiot *fortepian dodatkowy* powinien stanowić uzupełnienie takich przedmiotów jak *kształcenie słuchu*, *harmonia* a także *instrument główny*. Dotyczy to szczególnie uczniów grających na instrumentach pozbawionych możliwości uzyskiwania współbrzmień (np. instrumenty dęte). Ci uczniowie mogą mieć trudności z uchwyceniem konstrukcji harmonicznego utworu. Granie na fortepianie sprzyja horyzontalnemu, ale i wertykalnemu rozumieniu muzyki.

Uczniowie szkoły muzycznej II stopnia realizują przedmiot fortepian dodatkowy w wymiarze 3 i 1/3 godziny lekcyjnej. Oznacza to, iż przez początkowe pięć lat nauki lekcja odbywa się raz w tygodniu i trwa pół godziny. W wypadku wcześniejszego zrealizowania podstawy programowej okres ten może zostać skrócony.

Cele kształcenia:

- Wzbudzenie zainteresowania muzyką artystyczną.
- Rozwój rzemiosła artystycznego poprzez przygotowywanie zróżnicowanego stylistycznie i technicznie repertuaru, zawsze dobieranego do indywidualnych możliwości ucznia.
- Wypracowanie umiejętności pozwalających na swobodne realizowanie zapisu nutowego.
- Świadome realizowanie wszystkich elementów dzieła muzycznego w celu poprawnej interpretacji utworu.
- Opanowanie podstaw techniki fortepianowej.
- Umiejętność dobierania środków wyrazu zgodnych z założeniami epoki, stylu.
- Rozwijanie wyobraźni i pamięci muzycznej.
- Praktyczne wykorzystanie wiedzy zdobytej na przedmiotach ogólnomuzycznych. Umiejętność pomocniczego traktowania fortepianu w trakcie przygotowywania się do tych zajęć.
- Rozwijanie umiejętności gry *a vista*, gry ze słuchu, akompaniowania oraz czytania z zapisu funkcji harmoniczych.
- Rozwijanie wrażliwości estetycznej.

Materiał nauczania

I rok nauki

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji	Opis osiągnięć ucznia na zakończenie etapu edukacyjnego
1	Historia instrumentu i jego budowy	Omówienie konstrukcji fortepianu, jego ewolucji od konstrukcji Cristofori'ego po fortepian współczesny; omówienie walorów brzmieniowych. Dla uczniów stykających się z instrumentem po raz pierwszy – szczegółowy opis rozmieszczenia klawiszy, nazwy oktav, zasady orientowania się na klawiaturze.	Uczeń potrafi prawidłowo nazwać poszczególne części fortepianu i rozumie działanie mechaniki. Zna nazwy klawiszy, orientuje się w rejestrach instrumentu i jego możliwościach brzmieniowych.
2	Podstawy prawidłowego aparatu gry	Omówienie prawidłowej postawy przy instrumencie, prawidłowej pozycji rąk na klawiaturze, uświadomienie potrzeby swobody aparatu gry, ćwiczenia na pobudzenie aktywności palcowej, niezależność pracy rąk.	Uczeń potrafi zająć prawidłową pozycję przy instrumencie, jest rozluźniony, dłoń na klawiaturze przybiera właściwy kształt.
3	Wybrane elementy techniki gry	Wprowadzanie i rozwijanie elementów techniki fortepianowej: kontrolowanie swobody aparatu gry; stosowanie różnych rodzajów artykulacji; ćwiczenia rozwijające biegłość: pięciopalcówka, gamy, rozłożone dwudźwięki i trójdzźwięki; ćwiczenia na podkładanie pierwszego palca przy grze legato.	Uczeń wykonuje ćwiczenia, gamy i utwory zgodnie z rozkładem materiału stosując poznane rodzaje artykulacji, poprawnie podkłada pierwszy palec. Potrafi rozluźnić aparat wykonawczy.
4	Podstawy interpretacji muzycznej	Wykonanie przez nauczyciela opracowywanego utworu. Zwращanie uwagi na dokładną realizację zapisu nutowego i określeń wykonawczych. Omawianie budowy utworu i proponowanej interpretacji.	Uczeń wykonuje utwór zgodnie z zapisem nutowym. Właściwie realizuje poznane elementy dzieła muzycznego: prowadzenie melodii, artykulacja, dynamika.
5	Zasady notacji oraz czytanie <i>a vista</i>	Wprowadzenie zapisu nutowego dla ucznia rozpoczynającego naukę. Omówienie niezrozumiałych dla niego elementów na przykładzie adekwatnie dobranego do jego możliwości utworu. Rozczytywanie osobno prostych	Uczeń prawidłowo odczytuje i realizuje zapis nutowy w kluczu wiolinowym i basowym.

		utworów ze szczególnym uwzględnieniem zapisu w kluczu, w którym uczeń czyta nuty gorzej.	
6	Samodzielna praca nad utworem	Rozczytywanie z uczniem rozpoczynającym naukę utworów zwracając uwagę na dokładną realizację zapisu nutowego. Uściślenie aplikatury. Precyzyjne wyjaśnianie, w jaki sposób powinien pracować nad utworem. Uświadamianie uczniowi znaczenia samodzielnej pracy w domu - położenie nacisku na systematyczność i konieczność wygospodarowania odpowiedniej ilości czasu.	Uczeń przygotowuje w domu samodzielnie gamy, utwory lub ich fragmenty zgodnie ze wskazówkami nauczyciela. Stara się dokładnie realizować zapis nutowy, nie myli palcowania.
7	Przygotowanie do muzykowania zespołowego	Wykonywanie utworów na cztery ręce z nauczycielem. Uczenie współdziałania i wzajemnej odpowiedzialności. Znajomość obu partii utworu.	Uczeń potrafi wykonać partię prostego utworu na 4 ręce. Słucha zarówno siebie, jak i akompaniatora. W razie pomyłki potrafi włączyć się w tok wykonania.
8	Program na zakończenie etapu edukacyjnego	Gamy i pasaże według rozkładu materiału. Wybór repertuaru pod kątem indywidualnych potrzeb, umiejętności i możliwości ucznia. Repertuar powinien być zróżnicowany.	Uczeń zna gamy i pasaże. Potrafi je wykonać właściwą aplikaturą w ruchu łącznym w odległości jednej oktawy. Na bieżąco przygotowuje repertuar, za który nauczyciel może wystawiać oceny częściowe.

Kolejne lata nauki

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji	Opis osiągnięć ucznia na zakończenie etapu edukacyjnego
1	Historia instrumentu i jego budowy	Przypomnienie i utrwalenie wiadomości z klasy pierwszej. Omówienie prototypów fortepianu. Zapoznanie ze znanymi markami fortepianów. Poznawanie najwybitniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej oraz światowej sławy wirtuozów tego	Uczeń zna budowę fortepianu. Posiada podstawową wiedzę z zakresu historii instrumentu, zna jego prototypy. Potrafi wymienić znane marki fortepianów,

		instrumentu. Podkreślanie roli fortepianu jako instrumentu solowego i akompaniującego.	najwybitniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej, wirtuozów. Umie wskazać różnice między rolą pianisty – solisty i pianisty - akompaniatora.
2	Podstawy prawidłowego aparatu gry	Utrwalanie właściwej postawy przy instrumencie. Ćwiczenia poprawiające swobodę aparatu gry (rozluźnianie ramion, łokci i przegubów). Kontrolowanie właściwego ułożenia dłoni na klawiaturze. Uzmysłowanie zależności między prawidłowym aparatem gry a jakością dźwięku. Uświadomieni uczniowi konieczności stałej samokontroli w tym zakresie.	Uczeń potrafi przyjąć prawidłową postawę przy instrumencie. Podczas grania zachowuje swobodę ruchów. Prawidłowo układa dłonie na klawiaturze. Zauważa różnicę w jakości dźwięku w zależności od stopnia rozluźnienia aparatu gry. Świadomie kontroluje swój aparat wykonawczy.
3	Wybrane elementy techniki gry	Utrwalanie poznanych wcześniej elementów techniki fortepianowej. Praca nad techniką akordową. Omówienie pedału rytmicznego i synkopowanego. Wprowadzenie lewego pedału, wskazanie na jego rolę w różnicowaniu dynamiki i barwy dźwięku. Ćwiczenia polegające na eksponowaniu linii melodycznej na tle akompaniamentu. Ćwiczenia poprawiające niezależność artykulacyjną obu rąk. Stosowanie zróżnicowanych temp. Rozwijanie techniki palcowej przy pomocy gam i pasaży. Omawianie przez nauczyciela zagadnień technicznych zawartych w realizowanych utworach i wykazanie praktycznej przydatności ćwiczonych wprawek, gam i etiud. Wprowadzenie nowych zagadnień techniczno-wykonawczych. Zaproponowanie uczniowi różnych sposobów ćwiczenia z podkreśleniem dbałości o jakość dźwięku.	Uczeń prawidłowo wykonuje realizowane zagadnienia techniczne: opanowuje technikę grania akordów, prawidłowo pedalizuje, w jego wykonaniach słychać zróżnicowanie dynamiczne pomiędzy melodią i akompaniamentem, nie sprawiają mu problemu odmienna artykulacja w partiach obu rąk, potrafi grać w tempach wolnych, umiarkowanych i szybkich, świadomie ćwiczy gamy i pasaże jako niezbędny środek do osiągnięcia techniki palcowej, potrafi samodzielnie rozwiązać napotkany problem techniczny.
4	Podstawy interpretacji muzycznej	Omówienie przez nauczyciela stylu twórczości kompozytora, epoki w której tworzył oraz charakteru danego utworu. Prezentacja utworów. Propozycje interpretacji, namawianie ucznia do własnych poszukiwań interpretacyjnych. Dbłość o dokładną	Uczeń jest świadomy różnic stylów poszczególnych epok i kompozytorów. Potrafi ocenić, która z prezentowanych przez nauczyciela interpretacji utworu jest właściwa dla

		<p>realizację zapisu nutowego i określeń wykonawczych. Zaznajamianie ucznia ze słownictwem z zakresu budowy formalnej utworu. Omawianie budowy opracowywanych kompozycji i zwrócenie uwagi na podobieństwa i różnice występujące w ich przebiegu. Praca nad realizacją utworów polifonizujących i polifonicznych – równoczesne słuchanie dwóch głosów i niezależne ich prowadzenie (ćwiczenia). Szczegółowe zwracanie uwagi na odpowiednie traktowanie elementów dzieła muzycznego; prowadzenie melodii, artykulacja, agogika itd. Zachęcanie do słuchania nagrań muzyki artystycznej.</p>	<p>danej epoki, stylu czy kompozytora. Wie, że podstawą interpretacji jest dokładna realizacja zapisu nutowego. Potrafi określić budowę formalną przygotowanego utworu. Potrafi wyodrębnić i zagrać poszczególne głosy w przygotowanym przez siebie utworze polifonicznym. Uczeń jest zdolny do czerpania inspiracji z cudzych wykonań.</p>
5	Zasady notacji oraz czytanie <i>a vista</i>	<p>Utrwalanie i poszerzenie dotychczasowych wiadomości z zakresu notacji. Poznawanie nowych oznaczeń i określeń muzycznych. Omawianie i prezentowanie przez nauczyciela ich zastosowania. Omówienie sposobu wykonywania ozdobników (przednutki, tryle, mordenty, obiegniki). Usprawnianie procesu realizacji zapisu nutowego poprzez czytanie <i>a vista</i> fragmentów prostych utworów. Zachęcanie ucznia do samodzielnego czytania nut w domu. Analiza harmoniczna wybranych fragmentów. Namawianie ucznia do własnej aktywności w poszerzaniu wiedzy muzycznej.</p>	<p>Uczeń zna zasady notacji, prawidłowo interpretuje napotymane w utworach oznaczenia i określenia muzyczne. Potrafi odczytywać <i>a vista</i> najprostsze utwory a także przeanalizować je pod kątem harmonii.</p>
6	Samodzielna praca nad utworem	<p>Uświadamianie uczniowi potrzeby właściwego rozplanowania obowiązków, aby znalazł czas na przygotowywanie się do zajęć. Zwracanie uwagi na dokładność, precyzję i koncentrację w czasie ćwiczenia, co pozwoli na lepsze efekty w pracy.</p>	<p>Uczeń potrafi gospodarować czasem. Zna podstawy efektywnego ćwiczenia. W oparciu o swoją wiedzę i wskazówki nauczyciela przygotowuje repertuar.</p>
7	Przygotowanie do muzykowania zespołowego	<p>Przygotowywanie na lekcjach utworów na cztery ręce i dwa fortepiany. Muzykowanie z innym instrumentem. Rozczytywanie z uczniem prostych akompaniamentów utworów z instrumentu głównego. Zachęcanie uczniów do zespołowego muzykowania. Realizowanie zapisu z funkcji harmonicznych.</p>	<p>Uczeń potrafi wykonywać fragmenty prostych akompaniamentów z przedmiotu głównego. Gra z nauczycielem na cztery ręce i dwa fortepiany. Jest w stanie zagrać duet z innym uczniem.</p>

8	Program na zakończenie etapu edukacyjnego	Gamy według rozkładu materiału. Utwory według podziału na: <ul style="list-style-type: none"> • Etiudy • Utwory polifoniczne i dawnych mistrzów • Formy klasyczne • Utwory różne • Utwory do muzykowania zespołowego 	Uczeń na lekcji i w domu przygotowuje zadane gry i utwory. Za przygotowane utwory nauczyciel może wystawiać oceny. Może także zorganizować przesłuchanie lub popis uczniów klasy fortepianu dodatkowego.
---	---	--	--

Ostatni rok nauki

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji	Opis osiągnięć ucznia na zakończenie etapu edukacyjnego
1	Historia instrumentu i jego budowy	Przypomnienie, utrwalenie i poszerzenie wiedzy ucznia z zakresu budowy, historii fortepianu, wybitnych kompozytorów i pianistów.	Uczeń potrafi nazwać poszczególne części fortepianu. Zna jego historię.
2	Podstawy prawidłowego aparatu gry	Doskonalenie aparatu gry. Wymaganie od ucznia stałej samokontroli w zakresie prawidłowej postawy, prawidłowego ułożenia dłoni na klawiaturze oraz swobody całego aparatu gry.	Uczeń zachowuje prawidłową postawę przy instrumencie i swobodnie operuje obydwoma rękami.
3	Wybrane elementy techniki gry	Utrwalenie wiadomości z zakresu techniki gry. Wspólne omawianie napotykaných w utworach problemów. W oparciu o zdobytą wiedzę, uczeń powinien sam proponować rozwiązania problemu.	Uczeń potrafi wykonać utwór z zachowaniem podstawowych sposobów artykulacji, dynamiki, frazowania oraz właściwej agogiki.
4	Podstawy interpretacji muzycznej	Przypomnienie elementów składających się na właściwą interpretację. Praca nad logiczną i przejrzystą interpretacją (świadome prowadzenie frazy, rozplanowanie dynamiki i zmian agogicznych). Wnikliwe analizowanie utworów przeznaczonych na przesłuchanie końcowe.	Uczeń potrafi interpretować proste utwory zgodnie ze stylem epoki i zachowaniem zasad frazowania, dynamiki i artykulacji. Umie realizować podstawowe ozdobniki.
5	Zasady notacji oraz czytanie <i>a vista</i>	Utrwalenie zagadnień związanych z notacją muzyczną. Rozpoczynanie zajęć od kilkuminutowego treningu czytania <i>a vista</i> oraz zachęcanie ucznia do samodzielnego ćwiczenia.	Uczeń równocześnie czyta nuty z dwóch pięciolinii w kluczu wiolinowym i basowym. Odczytuje <i>a vista</i> proste utwory.

6	Samodzielna praca nad utworem	Uświadamianie konieczności dobrej organizacji samodzielnej pracy ucznia w ostatnim roku nauki (konieczność wygospodarowania większej ilości czasu). Omawianie sposobów ćwiczenia i rozwiązywania problemów techniczno – wykonawczych w celu zwiększenia efektywności pracy nad repertuarem końcowym.	Uczeń jest zdolny do samodzielnego opracowania łatwego utworu z uwzględnieniem właściwego frazowania, artykulacji, tempa, dynamiki i stylistyki utworu.
7	Przygotowanie do muzykowania zespołowego	Rozwijanie umiejętności muzykowania zespołowego, czytania funkcji harmoniczných. Gra w duecie z innym instrumentalistą. Zachęcanie uczniów do grania w zespołach kameralnych.	Uczeń jest w stanie zagrać proste akompaniamenty z repertuaru wykonywanego na instrumencie głównym. Potrafi odczytać partię fortepianu w prostych utworach muzyki kameralnej.
8	Program na zakończenie etapu edukacyjnego	Wybór repertuaru na przesłuchanie końcowe zapewniającego korzystne zaprezentowanie się ucznia na zakończenie drugiego etapu edukacyjnego. Wykonanie programu podczas przesłuchania. Przygotowanie zainteresowanych uczniów do dalszego kształcenia muzycznego.	Uczeń posiada umiejętność gry etiud o zróżnicowanej problematyce technicznej uwzględniającej jego możliwości, utworów polifonicznych lub dawnych mistrzów (w tym J. S. Bacha), form cyklicznych (sonatina lub wariacje) – od baroku do XXI wieku, utworu dowolnego lub utworu na cztery ręce albo dwa fortepiany, czytanie <i>a vista</i> .

Formy sprawdzania osiągnięć ucznia

Nie ma obecnie obowiązku organizowania egzaminów końcowych z *fortepianu dodatkowego*. Wiadomo jednak, że jakakolwiek oficjalna forma sprawdzenia wiedzy i umiejętności działa na ucznia mobilizująco. Wśród różnych form sprawdzenia osiągnięć ucznia (ocena przygotowania do zajęć, aktywności ucznia, stopnia opanowania utworu, występ na popisie klasowym, przesłuchaniu, koncercie) szkoła lub sekcja może podjąć uchwałę o przeprowadzeniu przesłuchania końcowego. W wypadku zaistnienia takiej sytuacji proponuję następujące pozycje:

- Przygotowana przez ucznia para gam.
- Dwa dowolnie wybrane przez pedagoga utwory zróżnicowane pod względem charakteru.

Uczeń oceniany jest według następujących kryteriów:

- poprawność aparatu gry – w tym postawa ucznia przy instrumencie, ustawienie i swoboda aparatu gry,
- postępy w zdobywaniu umiejętności warsztatowych – w tym biegłość palcowa, artykulacja, dynamika, pedalizacja, niezależność rąk, umiejętność zachowania właściwych proporcji brzmieniowych między melodią i akompaniamentem.
- bezbłądność wykonania – w tym prawidłowe odczytanie tekstu i opanowanie utworu
- zrozumienie budowy formalnej utworu, zgodność interpretacji z budową, stylowość wykonania, właściwy dobór tempa,
- postępy w zdobywaniu środków wykonawczych,
- walory artystyczne wykonywanych utworów – w tym estetyka brzmienia, umiejętność prowadzenia frazy, odpowiedni dobór środków technicznych w celu osiągnięcia właściwej interpretacji utworu,
- wykonanie prezentowanego programu z pamięci,
- spełnienie wymagań programowych dla danego roku,

- wykraczanie ponad obowiązujący program nauczania
- systematyczność i pilność ucznia,
- aktywny udział (czynny lub bierny) w koncertach szkolnych i środowiskowych

Ocena śródroczna i końcoworoczna ucznia z przedmiotu *fortepian dodatkowy* zostaje wystawiona przez pedagoga.

Oceny klasyfikacyjne ustalone zostały w stopniach według następującej skali:

stopień celujący	- 6	(ilość punktów 25)
stopień bardzo dobry	- 5	(ilość punktów 21 – 24)
stopień dobry	- 4	(ilość punktów 16 – 20)
stopień dostateczny	- 3	(ilość punktów 13 – 15)
stopień dopuszczający	- 2	(ilość punktów 11 – 12)
stopień niedostateczny	- 1	(ilość punktów – do 10)

Gamy – rozkład materiału

Klasa I

pierwsze półrocze: gamy durowe i molowe harmoniczne do 3 znaków przykluczowych wraz z pasażem tonicznym w obrębie oktawy osobno lub razem.

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe harmoniczne wraz z pasażem tonicznym w obrębie oktawy razem.

Klasa II

pierwsze półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe harmoniczne wraz z pasażem tonicznym w obrębie dwóch oktaw razem.

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe (harmoniczne i melodyczne) wraz z pasażem tonicznym w obrębie dwóch oktaw razem.

Klasa III

pierwsze półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe (harmoniczne i melodyczne) wraz z pasażem tonicznym z przewrotami w obrębie dwóch lub czterech oktaw razem. Kadencje w tonacjach durowych.

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe (harmoniczne i melodyczne) wraz z pasażem tonicznym z przewrotami w ruchu łącznym przez cztery oktawy. Kadencje w tonacjach molowych, dominanta septymowa w postaci zasadniczej.

Klasa IV

pierwsze półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe (harmoniczne i melodyczne) wraz z pasażem tonicznym z przewrotami w ruchu łącznym przez cztery oktawy. Gama chromatyczna, czterodźwięk septymowy zmniejszony.

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe w ruchu łącznym i rozbieżnym wg schematu. Gamy molowe (harmoniczne i melodyczne) w ruchu łącznym przez 4 oktawy. Pasaż toniczny z przewrotami przez 4 oktawy.

Klasa V

pierwsze półrocze: wszystkie gamy w ruchu łącznym i rozbieżnym przez 4 oktawy.

drugie półrocze: wszystkie gamy i pasaże z przewrotami w ruchu łącznym i rozbieżnym przez 4 oktawy. Dominanta septymowa i trójdzźwięk septymowy zmniejszony bez przewrotów.

Propozycje repertuarowe

Gamy i ćwiczenia:

1. Gamy i pasaże z. I PWM
2. Studium gam i pasaży – Gamy i pasaże z. II PWM
3. E. Altberg, Z. Romaszkowa – 313 wprawek
4. Ch. L. Hanon – Wirtuoz fortepianu (wybór).

Etiudy:

- C. Czerny – Wybór etiud op. 139, 599, 636
- J. Duvernoy – Etiudy elementarne op. 176

- J. Garścia – Małe etiudy polirytmiczne op. 23
- H. Lemoine – Etiudy dziecięce op. 37
- S. Raube – Etiudy dla dzieci, zeszyt I i II
- W. Sawicka, G. Stempniowa – Etiudy, zeszyty I - IV
- L. Schytte – 25 Łatwych etiud op.108
- D. Wiłkomirska – Wybór etiud na podwójne dźwięki
- Z. Romaszkowa – Zbiór etiud dla dzieci i młodzieży
- F. Burgmüller – Etiudy op. 10

Utwory polifonizujące, polifoniczne, utwory dawnych mistrzów:

- Z. Śliwiński – Z dawnych wieków
- J. Hoffman (opr.) – Dawne tańce i melodie t.I i II
- J. S. Bach – Łatwe utwory
- J. S. Bach – Drobne utwory
- J. S. Bach – Małe preludia
- J. S. Bach – Inwencje dwugłosowe
- M. Frey – Szkoła gry polifonicznej

Formy klasyczne:

- J. Hofmann, A. Rieger – Wybrane sonatiny t. I i II
- S. Raube – Sonatiny t. I i II
- J. Garścia – Sonatiny op. 4
- L. Miklaszewski – Sonatiny
- D. Cimarosa – Sonaty
- W. A. Mozart – Sonatiny wyd. PWM

Utwory różne:

- A. Greczaninow – Album dla młodzieży op.98
- J. Dzielska – Kolorowe kamyki
- J. Garścia – Miniatury op. 5
- J. Garścia – Sonatiny op. 4, 38

- J. Garścia – Scherzino op. 52
- J. Garścia – Małe wariacje op. 52
- J. Garścia – Ikebana
- H. Gnesina – Utwory – Obrazki
- E. Altberg – Czytanki muzyczne cz. II - IV
- F. Rybicki – Zaczynam grać
- F. Rybicki – Już gram
- F. Rybicki – Gram wszystko
- P. Czajkowski – Album dla młodzieży op. 39
- F. Chopin – Drobne utwory, walce, mazurki, polonezy (najłatwiejsze)
- D. Kabalewski – Łatwe utwory op. 39
- R. Schumann – Album dla młodzieży
- B. Bartok – Mikrokosmos
- B. Biskupska – Łatwy blues na fortepian

Utwory na cztery ręce/dwa fortepiany:

- E. Altberg, Z. Romaszkowa (opr.) - Wybór łatwych utworów na 4 ręce, z. I
- E. Altberg (opr.) - Francuski wachlarzyk. Wybór łatwych utworów na fortepian na 4 ręce
- J. Garścia - Graj ze mną na 4 ręce op. 37
- A. Greczaninow - Na zielonym ługu. 10 liogkich pies dla fortepiano w 4 ruki (Na zielonej łące. 10 łatwych utworów na fortepian na 4 ręce) op. 99
- S.Lachowicka, L. Barenbojm (opr.) - Sbornik fortepiannych pies, etiudow i ansamblej (Zbiór utworów fortepianowych, etiud i utworów na 4 ręce)
- J. Łuciuk - Mini-Opus
- S. Majkapar (opr. Z. Śliwiński): Pierwsze kroki. Zbiór utworów na 4 ręce

- M. Preuschoff-Każmierczakowa, F. Woźniak - Muzyka dla najmłodszych
- S. Raube (opr.): Drobiazgi na fortepian na 4 ręce, z. I
- I. Strawiński: Utwory na 4 ręce
- G. Türk (opr. E. Doflein): Tonstücke für vier Hände (Zbiór utworów na 4 ręce)

Akompaniamenty:

- N. Vaccai – Metodo pratico
- A. Grigorian – Naczelnaja szkoła igry na skripkie
- Ch. Dancla – Mała szkoła melodii
- D. Obijalska – Skrzypiące nutki

Przedstawiony Powyżej wybór literatury fortepianowej ma za zadanie jedynie określić obszar poszukiwań pedagoga i ma charakter przykładowy. Program należy dobierać według poziomu zaawansowania ucznia. Trzeba również pamiętać o jego zainteresowaniach i pozwolić mu na partycypację w procesie wyboru utworów. Może zaistnieć sytuacja, w której on sam zaproponuje repertuar, który go interesuje. Jeżeli nauczyciel uzna, iż zaproponowane przez ucznia utwory są wartościowe i przyczynią się do jego rozwoju, można włączyć takie utwory do repertuaru.

Uwagi o realizacji programu

Program nauczania przedmiotu *fortepian dodatkowy* jest przeznaczony zarówno do pracy z uczniem rozpoczynającym jak i kontynuującym naukę gry. Nauczyciel prowadzący przedmiot zobowiązany jest do indywidualizacji procesu dydaktycznego. Pracując z uczniem powinien wziąć pod uwagę takie czynniki jak: stopień zaawansowania, uzdolnienie, wrażliwość, poziom intelektualny, zainteresowania, możliwości czasowe, charakter.

Przedstawiony wybór literatury uwzględnia stopień trudności w kolejnych latach nauki. Ma na celu zapewnienie wszechstronnego rozwoju muzycznego ucznia. Dlatego w każdej klasie należy realizować repertuar ze wszystkich działów. Wyjątkiem od tej reguły może być pierwsze półrocze klasy pierwszej w przypadku ucznia rozpoczynającego naukę.

Niezbędne warunki do realizacji programu nauczania zapewnia szkoła. Zajęcia powinny odbywać się w sali o sprzyjającej akustyce (brak pogłosu), właściwym oświetleniu i wentylacji. Instrument, na którym pracuje uczeń i nauczyciel powinien być sprawny i nastrojony. Do pianina, fortepianu niezbędny jest stołek o regulowanej wysokości. Przydatny jest też metronom oraz podręczna nutoteka z podstawowym repertuarem. Nauczyciel powinien również mieć możliwość korzystania ze sprzętu do nagrywania i odtwarzania. Ważną rolę w procesie nauczania odgrywa biblioteka szkolna, zaopatrzona w pozycje repertuarowe zawarte w programie nauczania, pozycje metodyczne, ewentualnie nagrania z zakresu muzyki fortepianowej.

Należy uświadamiać uczniowi konieczność samodzielnej i świadomej pracy. Dzięki jego staraniom zdobywa artystyczne rzemiosło. Podczas egzaminów wstępnych na studia muzyczne niejednokrotnie pożądana jest umiejętność poprawnej gry na fortepianie. Można wspomnieć tu o wydziałach teorii, wydziałach edukacji muzycznej, dyrygentury. W wielu przypadkach fortepian z instrumentu dodatkowego staje się wiodącym. Dlatego też nie może być w żaden sposób marginalizowany.

